

Konrad Świtalski, Stanisław Rosadziński

NOWE STANOWISKO *HAMMARBYA PALUDOSA* (L.) KUNTZE W REZERWACIE PRZYRODY „MECHOWISKA SULĘCZYŃSKIE”

A new locality of *Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze in the „Mechowiska Sulęczyńskie” Nature Reserve

Wstęp

Wątlík błotny *Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze jest jednym z najmniejszych krajowych przedstawicieli rodziny *Orchidaceae*. Jest byliną dorastającą 15(20) cm wysokości, o dwóch (rzadziej trzech) jajowatych liściach osiągających 2,5 cm długości (Jarzombkowski et al. 2014). Kwitnie od końca czerwca do początku zimy (*l.c.*).

Takson ten związany jest przede wszystkim z minerotroficznymi, umiarkowanie kwaśnymi mszarami i uważany jest za gatunek charakterystyczny związku *Rhynchosporion albae* (Ratyńska et al. 2010). W Polsce aktualnie występuje na 33 stanowiskach, natomiast większość notowań ma charakter historyczny (Bloch i Ćwiklińska 2002, Bloch-Orłowska 2005, Jarzombkowski et al. 2014, Kujawa-Pawlaczyk i Pawlaczyk 2014). Należy do gatunków wymierających (Zarzycki i Szelağ 2006, Jarzombkowski et al. 2014) i objęty jest ścisłą ochroną gatunkową (Rozporządzenie... 2014).

Metody

Znalezisko ma charakter przypadkowy i nie jest wynikiem systematycznego badania flory na torfowisku. Nowe stanowisko taksonu stwierdzono w trakcie badań nad populacją *Liparis loeselii* w rezerwacie. Stwierdzone osobniki *Hammarbya paludosa* sfotografowano i wykonano delimitację granic stanowiska za pomocą odbiornika Garmin GPSMAP 64. Nie zbierano okazów zielnikowych. Na stanowisku wykonano uproszczone zdjęcie florystyczne jedynie z uwzględnieniem głównych składników warstwy mszystej rozpoznanych na miejscu. Nazwy gatunków roślin naczyniowych i mszaków podano odpowiednio za Mirkiem et al. (2002) oraz Ochyra et al. (2003).

Wyniki

Wątlíki rosły w płatach zespołu *Sphagno tenelli-Rhynchosporion albae* w południowej części rezerwatu (54°13'31.11" N, 17°47'10.98" E; kwadrat CB05 w siatce ATPOL – Zajac i Zajac 2001). Opisana lokalizacja (ryc. 1) znajduje się w odległości 230 m na NE od stanowiska podawanego w literaturze (Herbichowa 1998, Herbich et al. 2015, Herbichowa i Herbich

2015), na którym nie obserwowano *Hammarbya paludosa* po 2000 r. (Herbich 2017 *in litt.*). Prawdopodobnie w tej samej części torfowiska obserwowano gatunek po raz pierwszy w 1984 r. (Rusińska 2017 *inf. ustna*). Na podstawie danych cytowanych autorów można przypuszczać, że dynamika lokalnych populacji *Hammarbya paludosa* związana jest z procesem sukcesji i zróżnicowanym tempem regeneracji fitocenoz mechowiskowych i mszarnych w tych częściach misy torfowiska, w których prowadzono dawnej eksploatację torfu lub osadów jeziornych.

Ryc. 1. Stanowiska *Hammarbya paludosa* na torfowisku.

Fig. 1. The localities of *Hammarbya paludosa* on the peatland.

Na stanowisku stwierdzono 7 osobników kwitnących i 1 okaz płony, które występowały na powierzchni 3 m². Storczyki rosły w kilku skupieniach składających się najczęściej z 2-3 roślin. Trzy z nich występowały na siedlisku silniej podtopionym, w fitocenozie przygiełki białej ze słabo rozwiniętą warstwą mszystą, budowaną przez mchy brunatne. Pozostałe osobniki zasiedlały wyniesiony płat mszaru formowanego głównie przez *Sphagnum magellanicum* z udziałem innych elementów klasy *Oxycocco-Sphagnetea*, przy jednocześnie mniejszym zagęszczeniu *Rhynchospora alba* (fot. 1). Gatunek optymalnie rozwijał się wśród torfowców (fot. 1), na siedlisku kwaśniejszym i bardziej nasłonecznionym, z wyraźną tendencją do ombrotrofizacji powodowanej lokalną dynamiką wód.

Zdjęcie florystyczne przedstawia się następująco:

Rhynchospora alba (4), *Drosera anglica* (1), *Oxycoccus palustris* (1), *Drosera rotundifolia* (+), *Comarum palustre* (+), *Menyanthes trifoliata* (1), *Molinia caerulea* (+), *Hammarbya paludosa* (+), *Betula cfr. pubescens juv.* (+), *Pinus sylvestris juv.* (r), *Sphagnum magellanicum* (4),

Fot. 1. Kwitnące osobniki *Hammarbya paludosa* w rezerwacie Mechowiska Sulęczyńskie (fot. K. Świtalski).

Photo. 1. Flowering individualas of *Hammarbya paludosa* in the „Mechowiska Sulęczyńskie” Nature Reserve (photo by K.Świtalski).

Straminergon stramineum (1), *Sphagnum fallax* (+), *Warnstorfia* cfr. *fluitans* (+), *Plagiomnium* sp. (+).

W dniu 7 lipca 2016 r. osobniki wątlika błotnego znajdowały się w początkowej fazie kwitnienia (fot. 1). Na opisywanym stanowisku nie stwierdzono ich uszkodzeń.

Podsumowanie i wnioski

Nowe stanowisko *Hammarbya paludosa*, w przeciwieństwie do stanowiska zanikłego (ryc. 1), znajduje się w granicach rezerwatu. W świetle aktualnych danych jest to jedno z zaledwie kilku istniejących stanowisk na Pomorzu. Konieczna jest tu jednak istotna uwaga: stanowisko podane w cytowanym opracowaniu jako aktualne dotyczy stanowiska podanego przez Herbicha et al. (1994, 1998, 2000), które w latach późniejszych, po bezskutecznych poszukiwaniach przez tych autorów, zostało uznane za wymarłe (Bociąg et al. 2015).

Potencjalnym zagrożeniem nowego stanowiska mogą być procesy sukcesyjne związane z niestabilnością warunków wodnych, przejawiające się wkraczaniem trzęślicy modrej *Molinia caerulea* i dynamiką fanerofitów. Opisane stanowisko gatunku powinno zostać objęte monitoringiem przyrodniczym w celu zapewnienia właściwego stanu ochrony lokalnej populacji.

LITERATURA

- BLOCH J., ĆWIKLIŃSKA P. 2002. Nowe stanowisko wątlika błotnego *Hammarbya paludosa* (L.) O. Kuntze na Pojezierzu Kaszubskim. Acta Botanica Cassubica 3: 113-116.
- BLOCH-ORŁOWSKA J. 2005. Nowe stanowisko *Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze na Pomorzu Gdańskim. Acta Bot. Cassub. 5: 137-140.
- BOCIĄG K., HERBICH M., HERBICH J., BOROWIAK D., NOWIŃSKI K., KOWALEWSKA A., ŚLEPOWROŃSKA-MANIKOWSKA B., WANTOCH-REKOWSKI M., WENDZONKA J., WILGA M., RUDOWSKA A. 2015. Projekt planu ochrony rezerwatu Mechowiska Sulęczyńskie. RDOŚ w Gdańsku, Gdańsk. Maszynopis.
- HERBICHOWA M. 1998. Kompleks torfowisk nakredowych, źródliskowych i mszarnych w Sulęczyźnie. In: HERBICH J., HERBICHOWA M. (Eds.). Szata roślinna Pomorza – zróżnicowanie, dynamika, zagrożenia, ochrona. Przewodnik Sesji Terenowych 51 Zjazdu PTB 15-19.IX.1998. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk: 213-216.
- HERBICHOWA M., HERBICH J. 2015. Mechowiska Sulęczyńskie. In: WOŁEJKO L. (red.). Torfowiska Pomorza – identyfikacja, ochrona, restytucja. Wyd. Klubu Przyrodników, Świebodzin: 141-151.

- HERBICH J., HERBICHOWA M., SIEMION D. 1994. Stan zachowania flory i zbiorowisk roślinnych Torfowisk Karwęczyńskich (Mechowisk Sulęczyńskich) oraz zasady i program ich ochrony. Woj. Konserwator Przyrody w Gdańsku, Gdańsk. Maszynopis.
- HERBICH J., HERBICHOWA M., SIEMION D. 2000. Flora planowanego rezerwatu „Mechowiska Sulęczyńskie” na Pojezierzu Kaszubskim. Acta Bot. Cassub. 1: 7-20.
- JARZOMBKOWSKI F., BERNACKI L., PAWLIKOWSKI P., SZCZEPAŃSKI M., PRZEMYSKI A., BRÓŹ E. 2014. *Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze. In: KAŻMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K., MIREK Z. (Eds.). Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Wydanie III uaktualnione i rozszerzone. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 798-800.
- KUJAWA-PAWLACZYK J., PAWLACZYK P. 2014. Torfowiska obszaru Natura 2000 „Uroczyska Puszczy Drawskiej” Zasoby-stan-ochrona. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland – a checklist. In: MIREK Z. (Ed.). Biodiversity of Poland 1. W. Szafer Institute of Botany Polish Academy of Sciences, Kraków.
- OCHYRA R., ŻARNOWIEC J., BEDNAREK-OCHYRA H. 2003. Census catalogue of Polish mosses. W. Szafer Institute of Botany Polish Academy of Sciences, Kraków.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej roślin. Dz.U. 2014 poz. 1409.
- ZAJĄC A., ZAJĄC M. (Eds.). 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Distribution Atlas of vascular Plants. Instytut Botaniki UJ, Kraków.
- ZARZYCKI K., SZELĄG Z. 2006. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. In: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELĄG Z. (Eds.). Czerwona lista roślin i grzybów Polski. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków: 9-20.

Summary

The paper reports a new locality of *Hammarbya paludosa* in the “Mechowiska Sulęczyńskie” Nature Reserve in the area of the Kashubian Lake District. The enclosed map of species distribution includes also the locality from earlier research carried out in wetlands near Sulęczyno. According to the published materials this is the 34th locality of the species currently existing in Poland.

Adresy autorów:

Konrad Świtalski
Nadleśnictwo Piaski
ul. Drzędzewska 1, 63-820 Piaski
e-mail: nashorn@autograf.pl

Stanisław Rosadziński
ul. Daleka 7F/97, 61-120 Poznań
e-mail: stanros@gmail.com